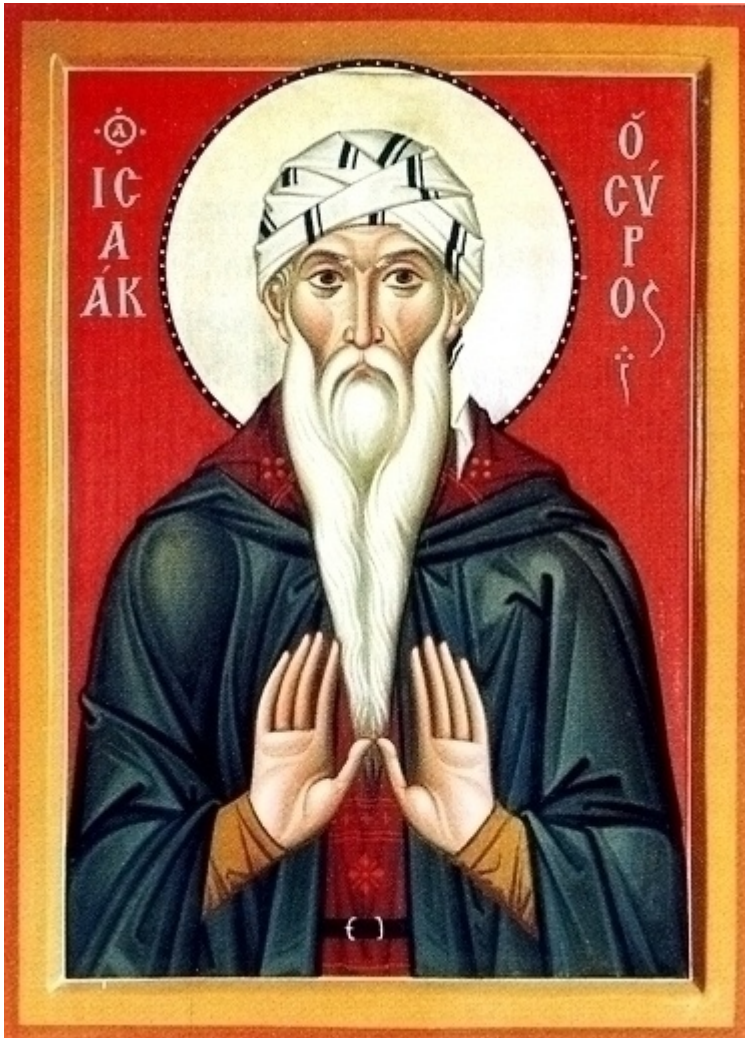

Ιστορία του Μοναχισμού: Ο άγιος Ισαάκ ο Σύρος- Η ανάβαση προς τη Θέωση

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Άγιοι - Πατέρες - Γέροντες](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Φωτο:saint.gr

του Γεωργίου Φλωρόφσκυ

Επίτιμου καθηγητού της Ιστορίας της Ανατολικής Εκκλησίας του Πανεπιστημίου του Harvard

Ο Άγ. Ισαάκ ο Σύρος, που είναι γνωστός και ως Ισαάκ της Νινευή, ήταν στην αρχή μοναχός στη Bethabe του Κουρδιστάν. Υπάρχουν πολλά ασαφή σημεία στη βιογραφία του Αγ. Ισαάκ. Σπουδαιότατη είναι μια εξισόρηση γι' αυτόν από το Σύρο συγγραφέα τού ογδόου αιώνα Jesudenas στο βιβλίο του «Βιβλίο της Αγνότητας». Αυτό είναι μια συλλογή σύντομων σημειώσεων για Σύριους Αγίους και Ιδρυτές μοναστηριών. Στον αριθμό 124 ο Jesudenas μιλά για τον Άγ. Mar-Isaac, τον

Επίσκοπο Νινευής, «ο οποίος εγκατέλειψε τον επισκοπικό θρόνο και έγραψε βιβλία για τη ζωή των ασκητών».

Ο Άγ. Ισαάκ ο Σύρος γεννήθηκε σε μια πόλη στα Ινδικά σύνορα. Τοποθετήθηκε Επίσκοπος στο μοναστήρι της Bethabe από τον Πατριάρχη Γεώργιο (660-680). Κάθησε μόνο πέντε μήνες στον επισκοπικό θρόνο και ύστερα έφυγε για τα βουνά του Κουρδιστάν «για να αγωνιστεί» εκεί τον πνευματικό αγώνα ανάμεσα στους ερημίτες. Αργότερα εγκαταστάθηκε στο μοναστήρι του Rabban Sharur, Εδώ μελέτησε την αγία Γραφή και έχασε την όρασή του λόγω της εντατικής μελέτης του. «Γνώριζε βαθιά τα Θεία μυστήρια και έγραψε αξιοσημείωτα έργα για τη ζωή των μοναχών». Εν τούτοις, προκάλεσε σύγχυση σε πολλούς ανθρώπους με τις απόψεις του. Πέθανε σε βαθιά γεράματα και τον έθαψαν στο μοναστήρι όπου είχε εργαστεί. Άλλες βιογραφίες στα Συριακά και Αραβικά προσθέτουν ότι ο Ισαάκ ως νέος έζησε στο μοναστήρι του Mar - Mattai κοντά στη Νινευή. Όλην αυτήν την εποχή βρισκόμαστε σ' ένα Νεστοριανικό περιβάλλον, και εδώ ο Ισαάκ βρίσκεται κάπως μόνος του.

Δεν είναι γνωστό γιατί αυτός εγκατέλειψε τη Νινευή. Μπορεί κανείς να εικάσει ότι έφυγε λόγω διαφωνιών με τον Κλήρο της περιοχής. Έζησε απομονωμένος στο μοναστήρι, αλλά και πάλι η διδασκαλία του ήταν το ίδιο ελκυστική. Σ' αυτήν αποκλίνει πολύ από τις παραδόσεις των Αντιοχειανών εν τούτοις, αναφέρεται στον «Εξηγητή» πάνω από μια φορά δηλαδή στον Θεόδωρο Μομψουεστίας.

Η Αλεξανδρινή επίδραση φαίνεται πιο ισχυρή σ' αυτόν -ιδιαίτερα στην ερμηνευτική του μέθοδο. Ερμηνεύει συνήθως τις Γραφές συμβολικά, προσπαθώντας να αποκαλύψει τη βαθιά πνευματική τους σημασία. Είναι χαρακτηριστικό ότι, ενώ ζούσε, τον αποκαλούσαν «Δεύτερο Δίδυμο».

Κατά πολλούς τρόπους ο Άγ. Ισαάκ μοιάζει με τον Αρεοπαγίτη, και αναφέρεται άμεσα στον «μέγα Διονύσιο». Αγωνίζεται για μια καθολική σύνθεση. Δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι από πολύ νωρίς τα έργα του αναγνωρίστηκαν από Ορθόδοξους ακόμα και Μονοφυσιτικούς κύκλους, και κυκλοφόρησαν ευρέως σ' αυτούς. Είναι περίεργο ότι ο Άγ. Ισαάκ άσκησε μια αδιαμφισβήτητη επίδραση και στον μεταγενέστερο Μουσουλμανικό μυστικισμό.

Το ασκητικό βιβλίο του Αγ. Ισαάκ -που είναι κανονικά χωρίς κανένα ιδιαίτερο τίτλο - στα χειρόγραφα έγινε προσιτό στο Συριακό πρωτότυπο κείμενο μόνο σχετικά πρόσφατα και φαίνεται ότι δεν είναι ακόμα πλήρες. Μέχρι τότε, μόνο η Ελληνική μετάφραση ήταν γνωστή -και η Ελληνική μεταφράστηκε από την Αραβική. Μεταφράστηκε στο μοναστήρι του Αγ. Σάββα, πιθανόν τον ένατο αιώνα. Η μετάφραση είναι συχνά ανακριβής, και η ίδια η σειρά των κεφαλαίων ή τών

άρθρων έχει αλλάξει.

Στο Συριακό κείμενο υπάρχει λιγότερη τάξη, περισσότερη ασυνέπεια. Αυτό είναι περισσότερο μια συλλογή αποσπασμάτων ή σκιαγραφημάτων παρά ένα ολοκληρωμένο βιβλίο. Αυτό ανταποκρίνεται στο σχέδιο του συγγραφέα — αυτός ούτε καν καταγράφει τις πνευματικές του σκέψεις, αλλά μάλλον τις υπαγορεύει. Η δύναμή τους έγκειται όχι στη λογική ανάπτυξη της σκέψεως αλλά στη λαμπρότητα των θεωριών τους και στη βαθύτητα των ενοράσεων τους. Ο Άγ. Ισαάκ έγραψε όχι τόσο για τους αρχαίους όσο για τους τελείους. Μιλά κυρίως για το έσχατο και ύψιστο στάδιο της πνευματικής «δοκιμασίας», για τους στόχους και το τέλος της πνευματικής οδού.

Είναι δυνατόν να διακρίνει κανείς τρία στάδια ή τρεις στιγμές στην πνευματική πορεία: τη μετάνοια, την κάθαρση, την τελείωση. Μετάνοια κάποιου για τις αμαρτίες του, κάθαρση από τα πάθη του, και τελείωσή του στην αγάπη και την έκσταση. Έτσι διαιρεί ο ίδιος ο Ισαάκ την πνευματική οδό.

Η μετάνοια είναι η μητέρα της ζωής. Είναι το ύψιστο για τον άνθρωπο δώρο, η «ύψιστη χάρη», η δυνατότητα μεταστροφής και επιστροφής, η «θύρα του ελέους». Η μετάνοια είναι η «δεύτερη γέννηση από τον Θεό». Συγχρόνως αυτή δεν είναι μόνο μια στιγμή αλλά το μόνιμο θέμα της γνήσιας ζωής, γιατί κανένας δεν είναι ακόμα υπεράνω του πειρασμού, και η μετάνοια δεν μπορεί ποτέ να έχει τέλος. «Η μετάνοια πάντα αρμόζει σε όλους, αμαρτωλούς και δικαίους -σε οποιόν ζητά τη σωτηρία. Και δεν υπάρχει όριο στην τελείωση, έτσι ώστε ακόμα και η τελείωση των πιο τελείων να είναι ολοσχερής ατέλεια. Γι' αυτό, δεν υπάρχουν όρια στη μετάνοια, ούτε στο χρόνο ούτε στα έργα, ως τη στιγμή του θανάτου». Θα πρέπει κανείς πάντα «να προσέχει την ελευθερία του».

Η μετάνοια είναι ένας ορισμένος τρόμος της ψυχής προ των πυλών του παραδείσου: πώς θα περάσω αυτήν την απερίγραπτη είσοδο; Είναι ακριβώς τα δάκρυα και η μετάνοια που ανοίγουν το δρόμο στην αληθινή χαρά και παρηγοριά, «γιατί μέσα από το θρήνο φθάνει ο άνθρωπος στην πνευματική καθαρότητα». Για χάρη της μετανοίας ο μοναχός αποσύρεται σε απομόνωση, επιλέγει τη σιωπή, αποκηρύσσει τον κόσμο, αποκόπτεται από τους ανθρώπους, και αποφεύγει το πλήθος.

Σιωπή και μετάνοια συνδέονται αναπόσπαστα μεταξύ τους. Η σιωπή αποζητά την απομόνωση, και η απομόνωση είναι η ερημία της ψυχής προ του προσώπου του Θεού. «Μακάριος είναι αυτός που αποσύρεται από τον κόσμο και από το σκότος του, και ακούει μόνο τον εαυτό του».

Το να είσαι ερημίτης προϋποθέτει πρώτα απ' όλα μια εσωτερική έξοδο ή αναχώρηση από τον κόσμο. Αυτή είναι πρώτα απ' όλα μια εσωτερική προσαρμογή της ψυχής «να απογυμνώσει κανείς τον εαυτό του και να εγκαταλείψει τον κόσμο». Ο κόσμος είναι και ένα είδος εσωτερικής πραγματικότητας. «Από την θεωρητική άποψη, ο κόσμος είναι ένα περιληπτικό όνομα που περιλαμβάνει κάθε τι που ονομάζεται "πάθος" στα πάθη». Ο κόσμος αποτελείται από πάθη, που είναι τα συνθετικά στοιχεία του. «Τα πάθη είναι μέρος της διαδοχικής πορείας του κόσμου, και όπου τα πάθη παύουν, εκεί σταματά η συνέχιση του κόσμου. Όπου τα πάθη σταματούν την πορεία τους, εκεί ο κόσμος πεθαίνει», γιατί ο άνθρωπος αφήνει τα δεσμά του κόσμου. «Για να το πούμε σύντομα, ο κόσμος είναι μια σαρκική λειτουργία και μια αντίληψη της σάρκας».

Η εγκατάλειψη του κόσμου είναι πρώτα απ' όλα μια νέα προσαρμογή του νου. Ο κόσμος είναι παραλυσία και διάχυση, η οδός των παθών. Η αποκήρυξη του κόσμου σημαίνει αυτοσυγκέντρωση, περισυναγωγή, και αυτό πειθαρχία, δύναμη και σταθερότητα ή ευστάθεια της ψυχής. «Τα πάθη είναι κάτι πρόσθετο», κάτι δευτερεύον. Εκ φύσεως η ψυχή είναι απαθής, και σύρεται στο μέσον των παθών. Οδηγεί τον εαυτό της σ' αυτά, και τότε «είναι έξω από τη φύση της».

Το πάθος είναι ένα είδος φρενίτιδας, η έκπτωση της ψυχής από την «αρχική τάξη» της. Τότε η ψυχή σύρεται μέσα στον κόσμο αλλά μπορεί να τον εγκαταλείψει. Για την ψυχή αυτό είναι επιστροφή στον εαυτό της -και απελευθέρωση «από τους νόμους του κόσμου», από την αναγκαιότητα του κόσμου.

Μετάνοια είναι αυτή η διαρκής έξοδος, μια μεταβολή του τρόπου σκέψεως «μετάνοια», μια νέα τοποθέτηση του νου ή της σκέψεως. Ο άνθρωπος συνδέεται με τον κόσμο διαμέσου των αισθήσεών του, διαμέσου των αισθησιακών του εντυπώσεων — όχι τόσο πολύ διαμέσου του ίδιου του σώματος όσο διαμέσου της φιληδονίας του. Η ακαθαρσία της ψυχής οφείλεται σ' αυτήν την εξάρτησή της από τις αισθησιακές εντυπώσεις — στη ζωηρότητα των αισθησιακών εντυπώσεων βρίσκεται ο θάνατος και η θνητότητα της καρδιάς. Οι αισθησιακές εικόνες τυφλώνουν την δράση της ψυχής και εμποδίζουν την ορθή αντίληψη — τα πάθη κατακαίουν τη γνώση της ψυχής.

Γι' αυτό η κάθαρση συνίσταται στην υπερνίκηση και ακόμα στην εκμηδένιση ή στη «φυλάκιση» των αισθήσεων. Τότε είναι δυνατό να υπάρχει γνήσια, αξιόπιστη δράση. Η ψυχή αρχίζει να βλέπει καθαρά στον αληθινό κόσμο και επανευρίσκει την όρασή της μέσα σ' αυτήν την ενόραση. Έτσι ο Άγ. Ισαάκ επαναλαμβάνει ένα Πλατωνικό θέμα. Ο κόσμος είναι μια απάτη των αισθήσεων, και η αληθινή γνώση δεν αποκτάται δια των αισθήσεων. Η αισθησιακή αντίληψη είναι μάλλον κάτι το

αντίθετο προς τη φύση. «Η φυσική κατάσταση της ψυχής είναι η 'γνώσις' της δημιουργίας του Θεού, της αισθητής και πνευματικής. Η κίνηση της ψυχής μέσα σ' εκείνους που ταράσσονται από πάθη είναι σε μια μη φυσική (αντι-φυσική) κατάσταση», γιατί το μόνο που είναι αληθινά αξιόπιστο είναι η γνώση της δημιουργίας στα υπαρξιακά της θεμέλια η γνώση εκείνου που υπάρχει ακριβώς ως δημιουργία του Θεού, «η πνευματική γνώση» του- δηλαδή, η θεώρηση της σοφίας του Θεού που ενεργεί μέσα στη δημιουργία, μια «αίσθηση των Θείων μυστηρίων που είναι κρυμμένα μέσα στα πράγματα και μέσα στις αιτίες τους». Μόνον η γνώση εκείνου που είναι γνήσιο μπορεί να είναι αληθινή δηλαδή, η γνώση εκείνου που είναι γνήσιο μέσα στα πράγματα, εκείνου που είναι αληθινά. Και πάλιν, αυτό είναι ένα Πλατωνικό θέμα.

Η απόρριψη του κόσμου από κάποιον κατά τη γνωστική διαδικασία σημαίνει πρώτα απ' όλα αποτροπή της προσοχής του από κάθε τι το παροδικό και «τυχαίο» (αφύσικο) μέσα στα πράγματα, και επίγνωση των μη παροδικών. Σημαίνει εγκατάλειψη από αυτόν του ψεύτικου κόσμου και λήθη αυτών που είναι ψεύτικα, και γι' αυτό ανεύρεση του εαυτού του. Σ' αυτό το σημείο βρίσκεται η αίσθηση της «καθάρσεως». «Η σιωπή απονεκρώνει τις εσωτερικές αισθήσεις και ζωντανεύει τις εσωτερικές κινήσεις». Αυτή είναι η καθαρτική της δύναμη και σπουδαιότητα.

Η αληθινή γνώση αρχίζει με σιωπή. «Και το σιωπηλό κελί κάποιου είναι η σχισμή εκείνη στο βράχο όπου ο Κύριος μίλησε στο Μωυσή». Η γνώση έχει τα στάδια της. Το πρώτο είναι η σαρκική γνώση, «η απλή γνώση», που είναι φυλακισμένη μέσα στην ύπαρξη. Αυτό είναι ένα ψεύτικο και επικίνδυνο στάδιο, και πρέπει κανείς να το αφήσει.

Στο δεύτερο στάδιο ο άνθρωπος διακατέχεται από φυσικές επιθυμίες και αναγνωρίζει ποια είναι η πραγματική φύση της ψυχής. Αυτός τότε αντιλαμβάνεται τη σοφία και την πρόνοια μέσα στη δομή και τη φύση των πραγμάτων. Αλλά όχι αρκετά.

Μόνο στο τρίτο στάδιο ο άνθρωπος αποκτά πνευματικότητα και η γνώση του γίνεται πνευματική και υψώνεται πάνω από ό,τι είναι γήινο. «Τώρα αυτή μπορεί να υψωθεί στη χώρα των ασωμάτων όντων, να αγγίξει τα βάθη της απέραντης θάλασσας, να φανταστεί τα Θεία και θαυμαστά έργα της πρόνοιας μέσα στη φύση των όντων, αισθητών και νοητών — και να ερευνήσει τα πνευματικά μυστήρια που κατανοούνται από τη λεπτή και απλή σκέψη».

Πρέπει κανείς να θυμάται ότι όλην αυτήν την ώρα μιλούσαμε για τη γνώση του κόσμου. Υπάρχει, όμως, ακόμη ένα άλλο, ανώτερο στάδιο όπου το μέτρο της φύσεως υπερβαίνεται ο νους καθαρίζεται από την πνοή του Πνεύματος, και

συναρπάζεται από τη θεωρία του Θεού. Αυτό, όμως, είναι κάτι ανώτερο, κάτι διαφορετικό, όχι μόνο «γνώσις». Αυτό είναι η αρχή της τελειώσεως. «Η κλίμακα εκείνης της βασιλείας είναι μέσα σας -είναι κρυμμένη μέσα στην ψυχή σας. Βουτίξετε βαθύτερα από την αμαρτία μέσα σας, και θα βρείτε εκεί την ανάβαση που μπορεί να σας φέρει ψηλά».

Ο Άγ. Ισαάκ μιλά επίμονα για την ελευθερία. Η ελευθερία είναι η πηγή και ένα σταυροδρόμι όπου διασταυρώνονται το καλό και το κακό. Το κακό πραγματοποιείται δια της ελευθερίας, και το καλό δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί κατ' άλλον τρόπο παρά μόνο δια της ελευθερίας -δηλαδή, δια της ασκήσεως και της «δοκιμασίας». Ο ίδιος ο Θεός εργάζεται πάνω στην ψυχή «με το μυστήριο της ελευθερίας». Η ζωή του μέλλοντος αιώνος είναι η «πατρίδα της ελευθερίας». Η «δοκιμασία» είναι δυνατή μόνο δια της ελευθερίας, αλλά η ελευθερία είναι δυνατή μόνο δια της «δοκιμασίας» πραγματοποιείται και εξασφαλίζεται στη «δοκιμασία».

Η «δοκιμασία» είναι ένας αγώνας και το ανένδοτο της βουλήσεως. Ο αγώνας γίνεται ανεκτός από το Θεό για χάρη της δοκιμασίας. Κάθε αδυναμία και αναλήθεια αποκαλύπτεται με την πτώση. «Γιατί ο Θεός είναι παντοδύναμος και ισχυρότερος από τον καθένα και είναι πάντα ο νικητής μέσα στο θνητό σώμα, όταν πηγαίνει να πολεμήσει στο πλευρό των ασκητών. Και αν αυτοί νικηθούν, είναι φανερό ότι νικήθηκαν γιατί ήταν χωρίς αυτόν. Αυτό σημαίνει ότι δια της μωρίας της ισχυρογνωμοσύνης τους έχουν απεκδυθεί τον Θεό». Αυτό σημαίνει ότι ο ζήλος έφυγε απ' αυτούς, και ότι η αποφασιστικότητα εξασθένησε. Είναι και πάλι ανάγκη να προσελκύσουν το έλεος του Θεού με ταπείνωση και αυταπάρνηση.

Η δύναμη του Θεού αποκαλύπτεται πάντοτε μόνο ύστερα από την αναζήτηση του ανθρώπου. «Αυτός ο κόσμος είναι ένας κόσμος ανταγωνισμού και αυτός ο αιώνας είναι αιώνας αγώνος». Και είναι μακάριος αυτός που δεν εξακολουθεί να κοιμάται όλο το δρόμο ως το λιμάνι του θανάτου.

Η κινητήρια δύναμη της «δοκιμασίας» είναι η προσευχή, και η προσευχή γεννά και διεγείρει την αγάπη. Ο Άγ. Ισαάκ δίνει στην προσευχή έναν ευρύτατο ορισμό: προσευχή είναι «κάθε συνομιλία που γίνεται μυστικά —εσωτερικά — και κάθε σεβασμός ενός αγαθού πνεύματος για τον Θεό, και κάθε λογισμός για τα πνευματικά». Με άλλους λόγους, είναι κάθε εμφάνιση ενώπιον του Θεού — με τη σκέψη, τα έργα, και τα λόγια.

Το χρέος της «δοκιμασίας» είναι να γίνει η προσευχή συνεχής, να προσεύχεται κανείς πάντα -δηλαδή, να βρίσκεται κανείς σε επαγρύπνηση και να εμφανίζεται συνεχώς ενώπιον του Θεού. Αυτό δίδεται από το Πνεύμα. Γι' αυτό, η αδιάλειπτη προσευχή είναι ένα σημείο τελειότητας, και δείχνει ότι ένας άνθρωπος «έχει

ανυψωθεί στο ύψος όλων των αρετών και έχει γίνει κατοικητήριο του Αγίου Πνεύματος». Γιατί μόνο με τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος είναι δυνατή μια τέτοια σταθερότητα. Αυτό είναι το απόγειο της προσευχής, και δεν είναι σχεδόν πια προσευχή.

Η προσευχή αρχίζει με ικεσία: «υπάρχει ικεσία και ενδιαφέρον για κάτι». Αλλά πρώτα απ' όλα αυτή είναι η κίνηση της ψυχής, ο πλήρης αγώνας της για τον Θεό σ' αυτό βρίσκεται ο θεοκεντρισμός της προσευχής. Είναι δυνατό να πούμε ότι προσευχή είναι η θεοκεντρική οργάνωση της ψυχής. Στην αληθινή προσευχή «η σκέψη του νου κατευθύνεται μόνο προς τον Θεό — ο νους κατευθύνει προς αυτόν όλες τις κινήσεις του».

Εν τούτοις, είναι ακριβώς αυτός ο δυναμισμός ή ο τόνος της προσευχής ο ευλαβής τόνος της ψυχής- που κρίνει το περιορισμένο της. Γιατί, «όταν ο νους είναι σε κίνηση, βρίσκεται ακόμα στην ψυχική περιοχή». Αυτό είναι ακόμα το κατώτερο, προκαταρκτικό επίπεδο — το πνευματικό επίπεδο δεν έχει ακόμα προσεγγισθεί. «Και αμέσως μόλις φθάσει κανείς στην πνευματική περιοχή, η προσευχή παύει».

Η κίνηση, η δραστηριότητα, ή η ένταση παύουν. Ανέκφραστη ειρήνη και ηρεμία εμφανίζονται. «Κάθε είδος προσευχής σταματά, κι ένα είδος θεωρίας αρχίζει και δεν προσεύχεται με προσευχή ο νους. Εντούτοις, μπορεί κανείς να αποδώσει τον όρο «προσευχή» σ' αυτήν την ανώτερη κατάσταση, γιατί αυτή είναι ο καρπός της προσευχής και ο τελικός στόχος προς τον οποίο αγωνίζεται να φθάσει το ορμέμφυτο της ευσεβείας.

Η «προσευχή που συνοδεύεται με γονυκλισίες» -δηλαδή, μια ικετευτική προσευχή, κατά συνέπεια μια προσευχή που αγωνιά για κάτι- είναι ένα αναγκαίο πρόδρομο στάδιο της πνευματικής προσευχής. Αυτή είναι η «δοκιμασία», η αιτία της ελευθερίας. Και τότε, τα έργα του Πνεύματος αποκαλύπτονται ξαφνικά στην ψυχή. «Τα ορμέμφυτα της ψυχής, με την αυστηρή αγνότητα και καθαρότητα τους, μυσούνται στα έργα του Πνεύματος. Και ένας μεταξύ πολλών τιμάται μ' αυτό, γιατί αυτό είναι ένα μυστήριο της μελλοντικής καταστάσεως και ζωής. Γιατί η ψυχή ανυψώνεται και η φύση παραμένει ανίκανη, χωρίς καμιά ορμή ή μνήμη του εδώ και του τώρα».

Αυτό είναι ένα είδος φρενίτιδας ή αρπαγής της ψυχής, με τη δύναμη του Πνεύματος —ή εκστάσεως. Αυτό είναι «σιγή του νού» — και η «σιγή είναι το μυστήριο του μέλλοντος αιώνος. Αυτό είναι η ηρεμία της θεωρίας, κι αυτή είναι πάνω από κάθε ανάγκη. Αυτό είναι η αποκάλυψη του Θεού στον καθάρο νου, και σ' αυτήν η βασιλεία του Θεού -και ο καινός ουρανός- το φως και το Πνεύμα -προεικονίζονται». «Γιατί οι Άγιοι στον μέλλοντα αιώνα, όταν ο νους τους

απορροφηθεί από το Πνεύμα, δεν θα προσεύχονται με προσευχή, αλλά θα σιωπούν έκθαμβοι μέσα σε χαρωπή δόξα. Έτσι γίνεται με μάς. Αμέσως μόλις ο νους αξιωθεί να αισθανθεί τη μέλλουσα μακαριότητα, θα λησμονήσει τον εαυτό του και κάθε τι που ανήκει στο εδώ και στο τώρα, και δεν θα έχει καμιά ορμή μέσα του για ό,τιδήποτε. Και η ελευθερία θα παραλύσει, και ο νους θα οδηγείται, αλλά δεν θα οδηγεί».

Με την ακατάληπτη ένωση της η ψυχή γίνεται όμοια με τον Θεό και φωτίζεται μ' ένα ανώτερο φως, όπως δέχεται και ο Αρεοπαγίτης. Αλλά το δώρο δίδεται σε ανταπόδοση τής «δοκιμασίας», συνήθως κατά την ώρα της προσευχής όταν η ψυχή συναθροίζεται και συγκεντρώνεται κατ' ιδίαν, και ετοιμάζεται να ακούσει τον Θεό, όταν ξαγρυπνά στις πύλες της βασιλείας.

Στα ύψη αυτής της εμπειρίας η συνεργία «δοκιμασίας» και δώρου, ελευθερίας και χάριτος, απλώς δεν καταργείται. Αλλά η αναζήτηση σταματά όταν ο Κύριος του οίκου έρθει.

Ο άνθρωπος αρχίζει να προσεύχεται από φόβο, και από ανάγκη, και προσεύχεται για απαλλαγή και για την προσφορά ευλογιών. Αλλά οι λέξεις αρχίζουν να σπανίζουν σε βαθμό ανάλογο προς τη «δοκιμασία». Η Θεία Πρόνοια, που αγκαλιάζει τα πάντα, γίνεται ολοφάνερη, και τα επί μέρους αιτήματα σταματούν. Ο νους προσεύχεται όχι για οποιοδήποτε επιμέρους πράγμα, αλλά παραδίνεται ολόκληρος στο θέλημα του Θεού. Συγκλονίζεται καθώς λαμβάνει πείρα της Θείας Προνοίας.

Έτσι ο νους δεν ζητά πια, αλλά περιμένει και λαχταρά να δει. «Θεώρηση είναι μια όραση του νου που καταπλήσσεται από την οικονομία του Θεού σε κάθε δυνατό πράγμα». Σ' αυτήν τη θεώρηση το Πνεύμα αποκαλύπτει τη συνάφεια και την ολότητα του χρόνου. Ο μυστηριώδης αιώνας του μέλλοντος είναι ήδη ορατός μέσα στο ανέκφραστο φως του, και επιπλέον η παρούσα γήινη ζωή φαίνεται θαυμαστή. Η σκέψη ανατρέχει στην πρώτη δημιουργία όταν μ' ένα αιφνίδιο πράσταγμα το κάθε τι οδηγήθηκε από την ανυπαρξία στην ύπαρξη «και κάθε τι εμφανίστηκε ενώπιον του Θεού σε τέλεια κατάσταση».

Όλη η μοίρα του ανθρώπου αποκαλύπτεται ενοραματικά, και μ' αυτήν τη σκέψη η ελπίδα ενισχύεται και ο φόβος και η δυσπιστία διασκορπίζονται. Όλη η αγωνία παύει, και κάθε επιμέρους επιθυμία σταματά. «Και δεν βλέπουν τις δυσκολίες του ταξιδιού. Δεν υπάρχουν λόφοι και ποτάμια μπροστά τους και ό,τι εξέχει στο δρόμο τους θα ισοπεδωθεί».

«Η προσοχή τους είναι ακατάπαυστα στραμμένη στον κόλπο του Πατέρα τους. Η

ίδια η ελπίδα κάθε στιγμή φαίνεται να τους δείχνει το μακρινό και αόρατο, και η επιθυμία για το απόμακρο ανάβει όλη την ψυχή σαν κάποιο φως, και ό,τι απουσιάζει γίνεται με τη φαντασία σαν να είναι παρόν».

Η θεωρία της Θείας ζωής φλέγει την καρδιά και ανάβει την αγάπη μέσα της. Και η αγάπη οσφραίνεται την ευωδία της «μελλούσης αναστάσεως». «Η καρδιά καίει και φλογίζεται μέρα και νύχτα». Τότε δίνεται το δώρο των δακρύων. Αυτά είναι δάκρυα χαράς και τρυφερότητας ένα ασταμάτητο ρεύμα ακούσιων δακρύων. Αυτά δεν είναι πια δάκρυα θλίψεως, δεν είναι πια δάκρυα θρήνου, αλλά μια αφθονία δακρύων, όχι λυγμός και λύπη, αλλά δάκρυα αγάπης. «Γιατί ακόμα και η αγάπη μπορεί να προκαλέσει δάκρυα με την ανάμνηση του αγαπημένου».

Αυτά τα δάκρυα είναι ένα προαίσθημα μιας καινούριας γεννήσεως, ένα προαίσθημα και μια προαίσθηση μιας καινούριας ζωής που έχει ήδη γεννηθεί. «Και αυτό είναι ένα ακριβές τεκμήριο ότι ο νους έχει αφήσει αυτόν τον κόσμο και έχει αισθανθεί εκείνον τον πνευματικό κόσμο». Και αν ο άνθρωπος οπισθοδρομήσει κι αυτά τα δάκρυα σταματήσουν, τότε αυτό σημαίνει ότι το πρόσωπο για μια ακόμα φορά ενταφιάστηκε μέσα στα πάθη.

Η οδός της «δοκιμασίας» και της προσευχής είναι η οδός της απαρνήσεως και της αποτροπής της προσοχής από τον εξωτερικό κόσμο, η οδός της απομακρύνσεως και αποξενώσεως. Εντούτοις, με κανένα τρόπο αυτό δεν σημαίνει λησμοσύνη και αδιαφορία προς τους πλησίον μας και προς τη δημιουργία. Εντελώς το αντίθετο. Μόνο η αγάπη είναι η νόμιμη θύρα προς τη θεωρία. Χωρίς αγάπη η καρδιά κλείνεται στον εαυτό της.

Εκείνο που εννοείται εδώ δεν είναι μόνο η προς τον Θεό αγάπη, αλλά πρώτα απ' όλα η αγάπη προς τον πλησίον με την οποία είναι δυνατό να γίνει κανείς όμοιος με τον Θεό. «Τέτοιο είναι το κριτήριο εκείνων που έχουν φθάσει την τελειότητα: «αν γίνονταν να ριφθούν στις φλόγες δέκα φορές την ημέρα από αγάπη για τους ανθρώπους, και να μην είναι ικανοποιημένοι μ' αυτό».

Το αποκορύφωμα της αγάπης είναι η «δοκιμασία» του σταυρού. «Και οι άγιοι επιθυμούν αυτό το τεκμήριο -να μοιάσουν τον Θεό στην τελειότητα της αγάπης τους για τον πλησίον». «Αλλά αυτή η αγάπη δεν είναι εκ του κόσμου τούτου». Και τι είναι μια συγχωρούσα καρδιά; Η ανάφλεξη της καρδιάς για όλη τη δημιουργία, για τους ανθρώπους, για τα πουλιά, για τα ζώα, για τους δαίμονες, και για όλα τα δημιουργήματα. Όταν τα αναλογίζεται, όταν τα ατενίζει, τα μάτια υγραίνονται από μια μεγάλη και δυνατή συμπάθεια, που τυλίγει την καρδιά. Και η καρδιά μαλακώνει, και δεν μπορεί να υποφέρει ούτε να ακούει ούτε να βλέπει ένα δημιούργημα να υφίσταται κάποια βλάβη ή τη μικρότερη λύπη. Γι' αυτόν το λόγο

προσεύχεται κάθε ώρα για τα άφωνα όντα και για τους εχθρούς της αλήθειας, προσεύχεται να σωθούν και να εξαγιασθούν. Και με μεγάλη συμπάθεια προσεύχεται η καρδιά για τη φύση ακόμα και των ερπετών. Αυτή η συμπάθεια εγείρεται μέσα στην καρδιά χωρίς μέτρο έτσι ώστε να είναι όμοια με τον Θεό σ' αυτό. Είναι μέσα σ' αυτήν τη συγχωρούσα αγάπη που αποκαλύπτεται η καθαρότητα. Η έκσταση του νου συνδυάζεται με το φλογερό ενθουσιασμό της καρδιάς.

Η αλήθεια είναι θεωρία. «Αυτός που επικεντρώνει την δράση του νου του μέσα του βλέπει εκεί την αυγή του Πνεύματος. Αυτός που αποστρέφεται κάθε πέταγμα του νου βλέπει τον Κύριό του μέσα στην καρδιά του. Και αν είσαι καθαρός, τότε ο ουρανός θα είναι μέσα σου και μέσα σου, θα βλέπεις τους αγγέλους και το φως τους, και μαζί μ' αυτούς και μέσα σ' αυτούς τον Κύριο των αγγέλων», γιατί τα ουράνια μυστικά αντανακλώνονται μέσα σε μια καθαρή ψυχή σαν μέσα σ' έναν καθαρό καθρέφτη.

Αλλά κανένας δεν μπορεί να δει αυτή την εσωτερική ομορφιά αν δεν καταφρονήσει την εξωτερική ομορφιά, αν δεν αποστραφεί και δεν αποκόψει τα πάθη του υπό τον ορατό κόσμο. Υπάρχουν δυο στάδια στις Θείες αποκαλύψεις. Πρώτον, υπάρχουν οράσεις αποκάλυψης σε εικόνες αισθητές δράσεις, σαν την Καιόμενη Βάτο, ή πνευματικές δράσεις, σαν την Κλίμακα του Ιακώβ. Κάποτε αυτές έρχονται μέσα στην έκσταση του Πνεύματος, όπως συνέβη με τον Απόστολο Παύλο. Τέτοιες είναι οι ενοράσεις των Προφητών, και η σοφία για την οποία μίλα ο Απόστολος στα χωρία Κολοσσ. 1:9 και Εφεσίους 1:17-19. Και τέλος υπάρχουν προφητικά όνειρα.

Στα χαρακτηριστικά αυτών των αποκαλύψεων ο Άγ. Ισαάκ παραθέτει φανερά από τον Θεόδωρο Μομφουεστίας -βλέπε τις εξηγήσεις του Θεοδώρου στις Πράξεις των Αποστόλων και στον Ιώβ. Όλες αυτές οι αποκαλύψεις έχουν παιδαγωγική σημασία, και δεν περιέχουν ακριβή γνώση και αλήθεια. Αυτές είναι απλώς σημεία και σύμβολα που φαίνονται ως χωριστή έμπνευση.

Δεύτερον, υπάρχουν αποκαλύψεις του νου. Αυτές δεν έχουν εικόνες, είναι πάνω από κάθε εικόνα ή λόγο, και είναι ανεπαρκείς για να καταλάβουμε. Τέτοιες είναι ακριβώς οι ευσεβείς θεωρίες. «Δεν υπάρχει κανένα άμεσο ή κατάλληλο όνομα για αντικείμενα του μέλλοντος αιώνας. Μόνο μια ορισμένη απλή γνώση αυτών είναι δυνατή ανώτερη από κάθε λόγο, κάθε στοιχείο, εικόνα, χρώμα, σκιαγράφημα, και κάθε σύνθετο όνομα». Ακολουθεί μια άμεση αναφορά σου Αρεοπαγίτη. Ο νους εισέρχεται στα Άγια των Αγίων, στο σκότος που τυφλώνει ακόμα και την δράση των Σεραφείμ. «Αυτή είναι η άγνοια εκείνη για την οποία λέγεται ότι είναι ανώτερη από τη γνώση».

Ο Άγ. Ισαάκ τονίζει πάντα ότι αυτή είναι μια προειδοποίηση του μέλλοντος αιώνας.

Με άλλους Λόγους, η αρχόμενη μεταμόρφωση της ψυχής, η μεταβολή της κατά την εικόνα του μέλλοντος αιώνας. Γι' αυτό υπάρχουν αυτές οι αποκαλύψεις μέσα της αυτές δεν φαίνονται σαν κάτι το εξωτερικό, αλλά νοούνται και βιώνονται μέσα στον εαυτό της.

Εκείνοι που επιτυγχάνουν το σκοπό τους αρχίζουν να θεωρούν την ωραιότητα της ψυχής τους -και αυτή είναι εκατό φορές πιο λαμπρή από το φως του ηλίου. Η «κεκαθαρμένη» ψυχή εισέρχεται στη «χώρα της καθαρής φύσεως» και βασιλεύει μέσα στη δόξα του Πατρός. Εδώ είναι που επιτρέπεται να αισθανθεί «τη μεταβολή που η εσωτερική φύση δέχεται σε όλα τα είδη της ανανεώσεως. Γι' αυτό, ο ασκητής δεν γνωρίζει αν είναι ακόμα στον κόσμο ή δεν είναι. Αυτό είναι έκσταση, ενθουσιασμός. Η ψυχή είναι σαν να έχει μεθύσει από τη Θεϊκή Αγάπη. Η σκέψη είναι κατάπληκτη και η καρδιά βρίσκεται αιχμάλωτη του Θεού. Το νέφος της δόξας του Θεού κατέρχεται, και ο άνθρωπος βλέπει τον Θεό γιατί είναι ήδη μέσα του, και η δύναμη του Θεού ενεργεί μέσα του.

Το ταξίδι έχει τελειώσει, και όλα τα μεσάζοντα εγκαταλείπονται. Η προσευχή παύει, και οι Γραφές δεν χρειάζονται πια. «Οι εντολές του Πνεύματος ριζώνουν μέσα στην καρδιά στη θέση του νόμου των Γραφών. Και τότε μελετά κανείς μυστικά μαζί με το Πνεύμα και δεν έχει ανάγκη της βοήθειας της αισθητής ύλης». Αυτή είναι μια «αντίληψη της αθάνατης ζωής». Επιπλέον, είναι η πραγματοποίηση και αποκάλυψη της αιώνιας αθανασίας στην ίδια τη φύση του ανθρώπου.

Ακολουθώντας τον Αρεοπαγίτη, ο Άγ. Ισαάκ επαναλαμβάνει τη διαπραγμάτευση του θέματος της αγγελικής Ιεραρχίας. Από τον Άγ. Ισαάκ, όμως δίδεται πολύ περισσότερη και ακριβέστερη προσοχή στο Χριστολογικό θέμα. Η θεωρία του Θεού είναι απρόσιτη και στις αγγελικές δυνάμεις. Προ της ελεύσεως του Χριστού τα μυστικά της Βασιλείας ήταν άγνωστα στους αγγέλους. «Αλλά όταν ο Λόγος έγινε σάρκα, η θύρα ανοίχτηκε σ' αυτούς με τον Ιησού». Ακόμα και τώρα οι πύλες είναι ακόμα κλειστές γι' αυτούς ως την καθολική ανανέωση, ως την αποκατάσταση από τη φθορά — ως την τελική αποκάλυψη. «Γιατί, για χάρη μας, η είσοδος έχει απαγορευθεί και σ' αυτούς, και αυτοί περιμένουν το άνοιγμα κάποτε των θυρών του καινού αιώνας».

Στον μέλλοντα αιώνα θα καταργηθεί ο μεσολαβητικός ρόλος της ιεραρχίας, «γιατί τότε κανένας δεν θα λαμβάνει την αποκάλυψη της δόξης του Θεού από άλλον, προς δοξασμό και χαροποίηση της ψυχής του, αλλά στον καθένα θα δίδεται ό,τι του αξίζει άμεσα από τον Κύριο, ανάλογα με την αξία του. Και δεν θα παίρνει το δώρο από άλλον, όπως συμβαίνει εδώ και τώρα. Γιατί δεν υπάρχει κανένας δάσκαλος εκεί, κανένας μαθητής, κανένας που να έχει κάποια ανάγκη, ώστε κάποιος άλλος να πρέπει να αναπληρώσει το υστέρημά του. Εκεί ο Δοτήρας είναι

ένας, ο Δοτήρας που δίνει μόνος του σ' εκείνους που είναι ικανοί να πάρουν. Και εκείνοι που δοκιμάζουν ουράνια χαρά το παίρνουν από τον Θεό. Οι τάξεις των διδασκάλων και των διδασκομένων θα παύσουν εκεί, και η ταχύτητα κάθε επιθυμίας θα υψώνεται στον ένα».

Θα υπάρχουν πολλές «μονές» εκεί, αλλά μια χώρα, και μέσα της ο καθένας θα ζει αχώριστα από τους άλλους κάτω από ένα μοναδικό νοητικό ήλιο. «Και κανένας δεν βλέπει το μέτρο του φίλου του ως ανώτερο ή κατώτερο, έτσι ώστε δεν υπάρχει λόγος να θλίβεται και να λυπάται αν βλέπει την ανώτερη χάρη του φίλου του και τη δική του υστέρηση. Αυτό δεν θα συμβεί εκεί όπου δεν υπάρχει ούτε λύπη ούτε παράπονο. Αλλά καθένας, κατά τη χάρη που του δόθηκε, θα χαίρεται εσωτερικά κατά το μέτρο του».

Ο Άγ. Ισαάκ μνημονεύει τη μοίρα των αμαρτωλών μόνο με συντομία. Η αμαρτία έχει μια αρχή κι ένα τέλος. Και θα έρθει μια εποχή που δεν θα υπάρχει αμαρτία. Αυτό δεν σημαίνει, όμως, ότι όλοι θα μπουν στη βασιλεία, γιατί ο Άδης και η Γέεννα έχουν αρχή αλλά δεν έχουν τέλος. Δεν μπορούν όλοι να μπουν στη βασιλεία, γιατί δεν θα είναι έτοιμοι γι' αυτήν και η βασιλεία είναι μέσα μας.

Αυτός που δεν θα μπει, θα είναι στη Γέεννα, σε στέρηση και βάσανα. Εν τούτοις, κατά κανένα τρόπο δεν πρέπει να νομίζουμε ότι οι αμαρτωλοί στη Γέεννα στερούνται της αγάπης του Θεού. Είναι ακριβώς αυτή η αγάπη, όμως, που είναι η πηγή των βασάνων και της θλίψεως. «Εκείνοι που βασανίζονται στη Γέεννα πλήττονται από την πληγή της αγάπης». Η αγάπη φωτίζει όλους. Αλλά λειτουργεί κατά δυο τρόπους. Οι δίκαιοι χαίρουν, μεθυσμένοι από αγάπη, ενώ οι αμαρτωλοί θλίβονται για την αμαρτία τους κατά της αγάπης. «Και νομίζω πως το βάσανο στη Γέεννα είναι η μετάνοια».

Μέσα στο περιορισμένο αυτής της ζωής δεν είναι τίποτε τελικό — αυτό που είναι αληθινό θα συνεχιστεί εκεί. Έξι μέρες περνούν στο έργο της ζωής, χωρίς ανάπαυση, και μόνο στην παραβολή γίνεται γνωστό το μυστικό του Σαββάτου. «Δηλαδή, η ανάπαυση από τα πάθη. Το Σάββατό μας είναι η μέρα της ταφής. Τότε η φύση μας πραγματικά Σαββατίζει». Και ακόμα μπροστά μας είναι η ανάσταση, η όγδοη μέρα η αναχώρηση από τον τάφο. «Η μέρα της αναστάσεως είναι ακόμα ένα μυστήριο της αληθινής γνώσεως που δεν μπορούμε να λάβουμε όσο είμαστε με σάρκα και αίμα, και που υπερβαίνει τη σκέψη. Δεν υπάρχει όγδοη μέρα, ούτε Σάββατο με την αληθινή σημασία, σ' αυτόν τον αιώνα».

Αυτός είναι ο αιώνας των έργων. «Και ο νους δεν θα δοξαστεί μαζί με τον Ιησού, αν το σώμα δεν υποφέρει με τον Χριστό και για τον Χριστό». Η οδός του σταυρού σ' αυτήν τη ζωή περιλαμβάνει και τη σταύρωση του σώματος και την κάθαρση του

νου, αλλά είναι και η οδός της μεταμορφώσεως. Η ταπείνωση μεταβάλλεται εδώ σε δόξα. Σε εκείνους που υφίστανται τη «δοκιμασία» αισθάνεται κανείς, ακόμα και τώρα, την ευωδία της καινούριας ζωής, την «εαρινή δύναμη» της αθανασίας.

Πηγή: Απόσπασμα από το βιβλίο: “Οι Βυζαντινοί Ασκητικοί και Πνευματικοί Πατέρες”. (Μετάφραση Παναγιώτη Κ. Πάλλη. Εκδόσεις Πουρναρά. Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 379 - 394).

(Τίτλος πρωτοτύπου: The Byzantine Ascetic and Spiritual Fathers. © BUCHERVERTRIEBSANSTALT. © 1992 Για την ελληνική γλώσσα Πουρναράς Παναγιώτης Καστριτσίου 12 Θεσσαλονίκη ISBN: 960-242-031-6).

Πηγή: oodegr.co